

УДК 792.01(477)

DOI 10.32461/2226-3209.2.2026.362467

Цитування:

Унанян Л. С. Сучасне українське сценічне мистецтво: постколоніальні ракурси. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2026. № 2. С. 432–436.

Унанян Ліонелла Сейранівна,

*кастинг-директор, ТОВ «Теравіжн Продакшн»,
Флорида, США
<https://orcid.org/0009-0007-9502-5516>
lionellaaa@gmail.com*

Unanian L. (2026). Contemporary Ukrainian Performing Art: Postcolonial Aspects. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal, 2, 432–436 [in Ukrainian].

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО: ПОСТКОЛОЇАЛЬНІ РАКУРСИ

Мета статті – проаналізувати постколоніальні практики у різних видах сценічного мистецтва в сучасній Україні. **Методологія дослідження** поєднує методи аналізу та синтезу, порівняння, теоретичного узагальнення. **Наукова новизна** полягає у виявленні специфіки реалізування постколоніальної стратегії у сучасному українському сценічному мистецтві. **Висновки.** Постколоніальні процеси у сучасному українському сценічному мистецтві є закономірною реакцією на тривалий період культурної залежності від радянсько-російської імперської моделі. Особливої інтенсивності ці процеси набули після початку російсько-української війни 2014 року та стали одним із провідних векторів розвитку мистецького середовища після повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року. Постколоніальні тенденції охоплюють різні види сценічного мистецтва – драматичний театр, музично-драматичний театр, оперу, балет тощо. Постколоніальні практики в українському сценічному мистецтві реалізуються на кількох рівнях: репертуарному, інституційному, мовному, естетичному та тілесному. Вони проявляються у відмові від російськомовного репертуару, вилученні творів, пов'язаних з російськими імперськими культурними нарративами, перейменуванні театрів, переосмисленні національної мистецької спадщини, реалізуванні новітнього репертуару, зверненого до національно маркованих творів та актуальної проблематики війни, травми, пам'яті, втрати, внутрішнього спротиву й національної самоідентифікації. Постколоніальні практики у сценічному мистецтві сучасної України є не лише способом культурного дистанціювання від російського імперського впливу, а й важливим механізмом формування національної ідентичності, утвердження самодостатності української культури та інтеграції у європейський культурний простір. Серед перспективних напрямів подальших досліджень – порівняння постколоніальних мистецьких практик в Україні та в інших країнах, виявлення специфіки прояву постколоніальних та деколоніальних тенденцій у сценічних мистецтвах, аналіз націоцентричної політики як прояву постколоніалізму та деколоніалізму у сучасних перформативних мистецтвах тощо.

Ключові слова: українське сценічне мистецтво, сучасне мистецтво, постколоніальні студії, театр, українська культура.

Unanian Lionella, casting director, Teravision Production LLC, Florida, United States

Contemporary Ukrainian Performing Art: Postcolonial Aspects

The purpose of the article is to analyse postcolonial practices in various types of performing arts in modern Ukraine. **The research methodology** combines methods of analysis and synthesis, comparison, and theoretical generalisation. **The scientific novelty** lies in identifying the specifics of the implementation of the postcolonial strategy in modern Ukrainian performing arts. **Conclusions.** Postcolonial processes in modern Ukrainian performing arts are a natural reaction to a long period of cultural dependence on the Soviet-Russian imperial model. These processes gained particular intensity after the start of the Russian-Ukrainian war in 2014 and became one of the leading vectors of development of the artistic environment after the full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022. Postcolonial trends encompass various types of performing arts – drama theatre, musical-dramatic theatre, opera, ballet. Postcolonial practices in Ukrainian performing arts are implemented at several levels: repertoire, institutional, linguistic, aesthetic, and bodily. They are manifested in the rejection of the Russian-language repertoire, the removal of works related to Russian imperial cultural narratives, the renaming of theatres, the rethinking of the national artistic heritage, the implementation of a new repertoire addressed to nationally marked works and the current issues of war, trauma, memory, loss, internal resistance and national self-identification. Postcolonial practices in the performing arts of modern Ukraine are not only a way of cultural distancing from Russian imperial influence, but also an important mechanism for the formation of national identity, the affirmation of the self-sufficiency of Ukrainian culture and integration into the European cultural space. Among the promising areas of further research are the comparison of

postcolonial artistic practices in Ukraine and in other countries, the identification of the specifics of the manifestation of postcolonial and decolonial tendencies in the performing arts, the analysis of nationalistic politics as a manifestation of postcolonialism and decolonialism in contemporary performing arts, etc. Keywords: Ukrainian performing arts, contemporary art, postcolonial studies, theatre, Ukrainian culture.

Keywords: Ukrainian performing arts, contemporary art, postcolonial studies, theatre, Ukrainian culture.

Актуальність теми дослідження. У вітчизняній та світовій гуманітаристиці останніх десятиліть сформувався актуальний постколоніальний дискурс. І якщо для європейців та американців ця проблематика пов'язана з різноманітними процесами у країнах, що політично позбавилися колоніальної залежності від Великої Британії та Франції, то в Україні гостроактуальною є проблема позбавлення залежності від росії та вивчення сучасних суспільно-політичних, культурно-мистецьких тощо процесів кризь постколоніальну оптику. Найрозробленішою в Україні є історична та літературна постколоніальна проблематика, меншою мірою – царина сценічного мистецтва, що провокує посилену увагу до цього аспекту культурно-мистецької діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Методологічним підґрунтям постколоніальних студій зі сценічного мистецтва можуть слугувати праці О. Гомілко (акцентує на націоналістичних тенденціях як важливому чиннику деколонізації) [6], Т. Гундорової (розглядає постколоніальні процеси кризь призму літератури) [7], М. Шкандрія та Ю. Кравченко (розтлумачують поняття «антиколоніальний», «постколоніальний» та «деколоніальний») [14]. Слід наголосити на важливості Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (2023, зі змінами) [11], що на законодавчому рівні формує постколоніальні напрями діяльності.

Дослідники сценічного мистецтва торкаються постколоніальної проблематики у різних ракурсах. Зокрема, Г. Веселовська аналізує сучасну українську прозу в інсценізації вітчизняних театрів [4], М. Гарбузюк, О. Стефан та І. Чужинова піднімають проблеми національної акторської школи [5], Б. Струтинський актуалізує постколоніальні процеси в українському театрі в часі російсько-української війни [12], М. Булгаков зосереджується на національному аспекті в українському музично-драматичному театрі після 2014 року [3], О. Бойко та Н. Миронюк розглядають питання функціонування українського танцю у деколонізаційних процесах [1], К. Шишкарєва піднімає проблему тілесності

в українському танці шляхом постколоніального аналізу радянської спадщини та тілесної пам'яті [14], Н. Бородіна окреслює трансформацію української опери в умовах війни [2], А. Коляда характеризує українську оперу в контексті постколоніальних дискусій [8] тощо. Всі автори засвідчують активізацію постколоніальних культурно-мистецьких практик, поживлення наукового осмислення таких процесів. Однак комплексного дослідження постколоніальних тенденцій у різних видах сценічного мистецтва в Україні (театральне, музичне, хореографічне та ін., відповідно – драматичний театр, музично-драматичний, оперний, балетний тощо) проведено не було.

Мета статті – проаналізувати постколоніальні практики у різних видах сценічного мистецтва в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Постколоніальні практики у сценічних мистецтвах, присутні упродовж усього періоду розвитку українського театру, активізувалися з народженням незалежної демократичної держави Україна 1991 року, посилилися із початком російсько-української війни 2014 року та набули ознак мейнстріму від повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року. М. Шкандрій та Ю. Кравченко витлумачують термін «постколоніальний» «як відхід від залежності бінарних позицій на зразок “центр – периферія”, “імперія – колонія”, “висока культура – народна культура”. У літературі та мистецтві постколоніальний підхід може передаватися іронією, пародійністю та грайливістю. Часто постколоніальний підхід виявляється в деконструванні імперського, висміюванні форми його вираження, переноса ці форми у ширший порівняльний контекст. Він дає змогу нівелювати тропи імперського мислення, але водночас не передбачає войовничого спротиву, характерного для антиколоніалізму. Постколоніальний підхід розпочинає рух від бінарної опозиції до створення незалежного центру свідомості» [14]. Традиційно, виходячи з етимології слів, «постколоніальний» (той, що після колоніальної залежності) передує процесам «деколонізації» (позбавлення від залежності та формування власної

ідентичності). Однак ці процеси можуть відбуватися одночасно як різні моделі рефлексування [14].

Постколоніальні процеси в Україні провокують відновлення та зміцнення поняття «національна ідентичність». О. Гомілко зазначає: «Подолання імперських та радянських стереотипів виявляє суголосність ідей та цінностей української культури європейській традиції» [6, с. 55]. Європейські інтеграційні процеси посилюють постколоніальні та деколоніальні тенденції, дозволяють людям відчувати себе частиною європейського соціуму, одночасно культивувати власну національну ідентичність. Це позначається і на сценічному мистецтві, що наслідує, переосмислює, трансформує європейські мистецькі досягнення та підтримує й генерує національні мистецькі цінності.

Директор Київського національного академічного театру оперети Б. Струтинський засвідчує, що російсько-українська війна, особливо – повномасштабне вторгнення росії в Україну, прискорили якісні зміни у театрі, «однак ці зміни не всюди відбуваються з однаковою швидкістю. Це стосується опрацювання колоніальних впливів російського театру та нав'язування наративів другорядності всього українського, напрацювання власних наративів і визначення своєї ролі у культурній боротьбі. Темпи і масштаби цих змін значно збільшилися порівняно з процесами від 2014 року – дедалі більше театрів відмовляються від російської мови та російських авторів, звертаються до сучасної драматургії та актуальних проблем сьогодення» [12, с. 34].

Важливим елементом реалізування постколоніальної стратегії після повномасштабного вторгнення стала зміна назв закладів культури та мистецтва, зокрема й театрів, де були присутні елементи, пов'язані з країною-агресоркою. Так 2022 року «Національний академічний театр російської драми імені Лесі Українки» отримав назву «Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки», репертуар очистили від інсценізацій творів російської літератури та вистав, що йшли російською; ряд вистав переклали українською («Каліка з острова Інішмаан», «Вид з мосту», «Джюльєтта і Ромео»). У театрі за час від початку повномасштабного вторгнення поставлено вистави за творами української літератури («Україна в огні» за О. Довженком, «Земля» за О. Кобилянською, «Санаторійна зона» за

М. Хвильовим, «Стефанік. Новели» за В. Стефаніком, «Для домашнього огнища» та «Украдене щастя» за І. Франком) [10]. «Харківський академічний російський драматичний театр імені Пушкіна» перейменовано на «Харківський академічний драматичний театр імені Григорія Федоровича Квітки-Основ'яненка».

Постколоніальні процеси позбавлення від репертуару, пов'язаного з імперським впливом, не оминули й оперно-балетні театри: Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка (Національна опера України) прибрав з оперного репертуару опери на музику російських композиторів, з балетного – вистави П. Чайковського («Спляча красуня», «Лускунчик», «Лебедине озеро»), що упродовж десятиліть підтримували імперський наратив величчя російської культури та меншовартості української. У партитурі балету «Снігова королева» (постановник А. Рехвіашвілі) музику російських композиторів замінили творами європейських. Натомість репертуар театрів збагачується національно маркованими хореографічними творами «Елегія воєнного часу» В. Сильвестрова (Національна опера України), «Тіні забутих предків» І. Небесного, «Мавка» В. Польова (Львівська національна опера), «Сойчине крило» А. Кос-Анатольського (Київська опера), а також зберігаються твори, що стали спадщиною українського балетного мистецтва, як-от «Лілея» К. Данькевича, «Лісова пісня» М. Скорульського, «Вечори на хуторі біля Диканьки» Є. Станковича.

На користь постколоніального вектору розбудови репертуару сучасного театру свідчить К. Шишкарьова: «Репертуарна політика, яка раніше підпорядковувалася ідеологемам “єдності”, “позитивізму” та героїзації, в умовах сучасних реалій переорієнтовується на теми війни, травми, пам'яті, вимушеного переміщення, втрати та екзистенційної вразливості, що засвідчує формування в українській хореографії нової естетики спротиву» [13, с. 280]. Така естетика впливає на якість руху, звільнення від радянсько-російських патернів, нав'язаних моделей пластики, дозволяє реалізувати постколоніальні та деколоніальні процеси на рівні тілесності (соматичні та тілесно-орієнтовані практики).

Позбавлення від маркерів російської культури у назвах установ, репертуарі, скасування російськомовного репертуару у драматичних, музично-драматичних, музичних

та інших театрах демонструє постколоніальні та деколоніальні процеси в українському сценічному мистецтві. Трансформування репертуару театрів після повномасштабного вторгнення росії в Україну О. Бойко та Н. Миронюк називають «репертуарним поворотом», що цілком відповідає сутності процесів, покликаних позбутися залежності від російського репертуару, сформувати власний з орієнтуванням на національні та загальнолюдські цінності, ствердити самодостатності українського сценічного мистецтва загалом.

Варто зазначити, що одним з чинників розбудови українського сценічного мистецтва стали фестивалі та конкурси, де митці мають можливість живого спілкування, апробування власних творчих експериментувань (Гогольфест, фестиваль-премія «Гра» тощо). Важливо, що фестивально-конкурсний рух у сфері сценічного мистецтва увиразнює постколоніальні тенденції. Зокрема, у народно-сценічній хореографії, за спостереженням О. Бойко та Н. Миронюк, це проявилось «у руйнуванні радянських, переважно регіональних та жанрових, принципів проведення фестивалів; зміні пріоритетів у критеріях оцінювання з виключно стандартів професійного мистецтва та принципів масовості, притаманних тоталітарним системам, на творчо та особистісно-орієнтовані; популяризація творчості діячів українського народно-сценічного танцю минулого та сучасності шляхом організації іменних фестивалів та конкурсів; актуалізація української національно-патріотичної тематики у постановках та функціональних завданнях заходів загалом» [1, с. 248–249].

Отже, постколоніальні стратегії увиразнилися у широкому спектрі різновидів сценічного мистецтва та театрів й сценічних практик.

Висновки. Постколоніальні процеси у сучасному українському сценічному мистецтві є закономірною реакцією на тривалий період культурної залежності від радянсько-російської імперської моделі. Особливої інтенсивності ці процеси набули після початку російсько-української війни 2014 року та стали одним із провідних векторів розвитку мистецького середовища після повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року.

Постколоніальні тенденції охоплюють різні види сценічного мистецтва – драматичний театр, музично-драматичний театр, оперу, балет тощо. Постколоніальні

практики в українському сценічному мистецтві реалізуються на кількох рівнях: репертуарному, інституційному, мовному, естетичному та тілесному. Вони проявляються у відмові від російськомовного репертуару, вилученні творів, пов'язаних з російськими імперськими культурними наративами, перейменуванні театрів, переосмисленні національної мистецької спадщини, реалізуванні новітнього репертуару, зверненого до національно маркованих творів та актуальної проблематики війни, травми, пам'яті, втрати, внутрішнього спротиву й національної самоідентифікації.

Постколоніальні практики у сценічному мистецтві сучасної України є не лише способом культурного дистанціювання від російського імперського впливу, а й важливим механізмом формування національної ідентичності, утвердження самодостатності української культури та інтеграції у європейський культурний простір.

Серед перспективних напрямів подальших досліджень – порівняння постколоніальних мистецьких практик в Україні та в інших країнах, виявлення специфіки прояву постколоніальних та деколоніальних тенденцій у сценічних мистецтвах, аналіз націоцентричної політики як прояву постколоніалізму та деколоніалізму у сучасних перформативних мистецтвах тощо.

Література

1. Бойко О. С., Миронюк Н. М. Український танець у деколонізаційних процесах сучасної України. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 4. С. 245–249. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2025.351871>
2. Бородіна Н. Трансформація української опери в умовах війни. *Наукові записки НАУКМА. Історія і теорія культури*. 2025. Т. 8. С. 22–29. DOI: [10.18523/2617-8907.2025.8.22-29](https://doi.org/10.18523/2617-8907.2025.8.22-29)
3. Булгаков М. Український музично-драматичний театр після 2014 року: трансформації, виклики та моделі національної культурної репрезентації. *Слобожанські мистецькі студії*. 2025. № 3. С. 12–16. DOI: <https://doi.org/10.32782/art/2025.3.2>
4. Веселовська Г. Постколоніальний дискурс в інсценізаціях сучасної української прози театрами України. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*. 2019. Т. 2, № 1. С. 73–85. <https://doi.org/10.31866/2616-759x.2.1.2019.170750>
5. Гарбузюк М., Стефан О., Чужинова І. Деколонізація національної акторської школи. Теоретично-практичні виміри. *Просценіум*. 2022. № 1–3(62–64). С. 42–49.

6. Гомілко О. Деколонізація української культури: політика воук чи національне пробудження? *Філософська думка*. 2023. № 3. С. 49–58. DOI: <https://doi.org/10.15407/fd2023.03.049>
7. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми. Статті та есеї. Київ: Грані-Т, 2013. 546 с.
8. Коляда А. Сучасні оперні практики в контексті постколоніальних дискусій: український досвід. *Культура України*. 2024. № 86. С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.086.05>
9. Національна опера України. Репертуар. URL: <https://opera.com.ua/performance>
10. Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки. Репертуар. URL: <https://lesyatheatre.com.ua/ukr/plays>
11. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії: закон України. 21.03.2023 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-IX#Text>
12. Струтинський Б. Український театр під час російсько-української війни: зміни, проблеми, тенденції. *Науковий вісник Київського національного університету театру кіно і телебачення імені І К Карпенка-Карого*. 2023. Вип. 32. С. 30–35. DOI: 10.34026/1997-4264.32.2023.281318
13. Шишкарьова К. Деколонізація тілесності в українському танці: постколоніальний аналіз радянської спадщини та тілесної пам'яті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: наук. журнал. 2025. № 4. С. 276–282. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2025.351952>
14. Шкандрій М., Кравченко Ю. Антиколоніальний, постколоніальний, деколоніальний. *Український деколоніальний глосарій*. 2024. URL: <https://decolonialglossary.com.ua/decolonialanti-colonialpostcolonial-uk>

References

1. Boyko, O. & Myroniuk, N. (2025). Ukrainian Dance in Decolonisation Processes of Contemporary Ukraine. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 245–249. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2025.351871> [in Ukrainian].
2. Borodina, N. (2025). Transformation of Ukrainian opera in wartime. *NaUKMA Research Papers History and Theory of Culture*, 8, 22–29. DOI: 10.18523/2617-8907.2025.8.22-29 [in Ukrainian].
3. Bulhakov, M. (2025) Ukrainian musical and dramatic theater after 2014: transformations, challenges and models of national cultural representation. *Sloboda*

Art Studies, 3, 12–16. DOI: <https://doi.org/10.32782/art/2025.3.2> [in Ukrainian].

4. Veselovska, H. (2019). A postcolonial discourse in theatrical interpretations. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Stage Art*, 2(1), 73–85. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-759x.2.1.2019.170750> [in Ukrainian].
5. Harbuziuk, M., Stefan, O. & Chuzhynova, I. (2022). Decolonization of the National Acting School. Theoretical and Practical Dimensions. *Prostsennium*. 1–3(62–64), 42–49.
6. Homilko, O. (2023). Decolonization of Ukrainian culture: politics of war or national awakening? *Filosoofska Dumka*, 3, 49–58. DOI: <https://doi.org/10.15407/fd2023.03.049> [in Ukrainian].
7. Hundorova, T. (2013). Transit Culture. Symptoms of Postcolonial Trauma. Articles and Essays. Hrani-T [in Ukrainian].
8. Koliada, A. (2024). Contemporary operatic practices in the context of postcolonial discussions: Ukrainian experience. *Culture of Ukraine*, 86, 41–47. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.086.05> [in Ukrainian].
9. National Opera of Ukraine. Repertoire. Retrieved from: <https://opera.com.ua/performance> [in Ukrainian].
10. Lesya Ukrainka National Academic Drama Theater. Repertoire. Retrieved from: <https://lesyatheatre.com.ua/ukr/plays> [in Ukrainian].
11. On the condemnation and prohibition of propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and the decolonisation of toponymy: Law of Ukraine. (21.03.2023) (as amended). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-IX#Text> [in Ukrainian].
12. Strutytskyi, B. (2023). Ukrainian theater during the Russian-Ukrainian war: changes, problems, trends. *Scientific Bulletin of the IK Karpenko-Kary Kyiv National University of Theater, Film and Television*, 32, 30–35. DOI: 10.34026/1997-4264.32.2023.281318 [in Ukrainian].
13. Shyshkarova, K. (2025). Decolonisation of Corporation in Ukrainian Dance: Postcolonial Analysis of Soviet Legacy and Body Memory. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 276–282 [in Ukrainian].
14. Shkandrii, M. & Kravchenko, Yu. (2024). Anticolonial, postcolonial, decolonial. *Ukrainian decolonial glossary*. Retrieved from: <https://decolonialglossary.com.ua/decolonialanti-colonialpostcolonial-uk> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.03.2026
Отримано після доопрацювання 10.04.2026
Прийнято до друку 22.04.2026
Опубліковано 26.05.2026